

Ленард Млодинов

ПОДСЪЗНАТЕЛНОТО

Как подсъзнанието
управлява поведението

София, 2013

Преводът е направен по изданието:

LEONARD MLODINOW

SUBLIMINAL

HOW YOUR UNCONSCIOUS MIND

RULES YOUR BEHAVIOR

Pantheon Books – New York

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

Copyright © 2012 by Leonard Mlodinow

© Елена Филипова, превод, 2013

© Издателство „Изток-Запад“, 2013

ISBN 978-619-152-316-0

БИБЛИОТЕКА
— КРАСИВ УМ —

ЛЕНАРД
МЛОДИНОВ

ПОДСЪЗНАТЕЛНОТО

Как подсъзнанието
управлява поведението

Превод от английски
Елена Филипова

*На Кристоф Кох, лабораторията „Кох“
и всички онези, които са посветили кариерата си
на разбирането на човешкия ум*

СЪДЪРЖАНИЕ

Пролог	7
--------	---

Част I

Двупластовият мозък

Глава 1. Новото подсъзнателно	17
Глава 2. Сетива плюс ум – равно на действителност	41
Глава 3. Запомняне и забравяне	69
Глава 4. Колко е важно да бъдеш социален	103

Част II

Социалното подсъзнателно

Глава 5. Да разгадаваш хората	139
Глава 6. Да съдиш за хората по външността им	163
Глава 7. Сортиране на хора и неща	186
Глава 8. Свой групи и чужди групи	206
Глава 9. Чувствата	226
Глава 10. Азът	251
Благодарности	281
Библиография	283

ПРОЛОГ

Тези подпратови аспекти на всичко, което ни се случва, може привидно да играят много малка роля във всекидневието ни. Но те са почти невидимите корени на нашите съзнателни мисли.

Карл Юнг

През юни 1879 г. американският философ и учен Чарлс Сандърс Пърс пътувал с параход от Бостън за Ню Йорк, когато златният му часовник бил откраднат от каютата му.¹ Пърс съобщил за кражбата и настоял всички членове на екипажа да бъдат строени на палубата. Разпитал ги всичките, но не стигнал до нищо. После, след като се поразходил малко, той предприел нещо необичайно. Решил да отгатне кой е извършителят, макар изобщо да нямал на какво да опре подозренията си – също като покерджия, който влиза с всичко при чифт двойки. Щом направил предположението си, Пърс се почувствал убеден, че е нарочил истинския виновник. „Направих една малка обиколка, разхождайки се – ще напише по-късно той, – която не отне и минута, а когато се обърнах към тях, всяка сянка на съмнение бе изчезнала.“²

Пърс се насочил уверено към своя заподозрян, но човекът поискал доказателства и отхвърлил обвинението. Тъй като нямал доказателства, нито логични аргументи в защита на твърдението си, Пърс не можел да направи нищо – докато корабът не стигнал пристанището. Веднага след това Пърс взел такси до местната кантора на „Пинкертон“ и наел детектив да разследва случая. На следващия ден детективът открил часовника на Пърс в една заложна къща. Пърс поискал от

собственика ѝ да опише човека, който го бил донесъл. Според Пърс собственикът на заложната къща описал заподозрения „толкова картинно, че без всякакво съмнение това беше моят човек“. Пърс се запитал как бил отгатнал самоличността на крадеца. И стигнал до извода, че го е насочил някакъв инстинктивен усет, нещо, действащо под прага на съзнанието.

Ако простото предположение беше краят на историята, един учен би сметнал обяснението на Пърс за толкова убедително, колкото и приказката „едно птиченце ми каза“. Пет години по-късно обаче Пърс намерил начин да превърне идеите си за подсъзнателния усет в лабораторен експеримент, като адаптирал една процедура, приложена за пръв път от физиолога Е. Х. Вебер през 1834 г. Вебер поставял един по един малки предмети с различно тегло на определено място върху кожата на участника в експеримента, за да определи минималната теглова разлика, която можела да бъде усетена от въпросния участник.³ В експеримента, проведен от Пърс и неговия блестящ ученик Джоузеф Джастроу, на участниците в изследването били поставяни тежести, чиято разлика била малко под минималния доловим праг (тези участници били всъщност самите Пърс и Джастроу, като Джастроу експериментирал върху Пърс, а Пърс – върху Джастроу). После, макар да не могли да различат съзнателно тежестите, всеки от тях карал другия да се опита да каже коя все пак е по-тежката и да оцени по скала от 0 до 3 степента си на сигурност при всяко налучкване. Естествено, при почти всички опити и двамата избирали 0. Но въпреки несигурността си те в действителност избирали правилния предмет в над 60% от опитите – значително повече, отколкото може да се очаква по случайност. Когато повторили експеримента в друг контекст, като например сравнявайки повърхности, леко различаващи се по яркост, Пърс и Джастроу пак получили подобен резултат – често те съумявали да отгатнат верния отговор, въпреки че нямали съзнателен достъп до информацията, която би им позволила да стигнат до това заключение. Това било първото научно доказателство, че подсъзнателният ум притежава знание, което убягва на съзнателния.

По-късно Пърс ще сравни уменията да се долавят забележително точно подсъзнателни указания с „музикалните и летателните способности на птицата... за нас то е, както и онези качества за тях, най-извисеното от чисто инстинктивните ни способности“. Другаде той го нарича „вътрешна светлина... светлина, без която човешката раса отдавна би била изтребена поради крайната си неумелост в борбата за съществуване“. С други думи, работата, вършена от подсъзнанието, е решаваща част от еволюционния механизъм на оцеляването ни.⁴ Вече повече от столетие психолозите изследователи и клиничните психолози са наясно с факта, че всички ние притежаваме богат и действен подсъзнателен живот, който се разиграва успоредно със съзнателните ни мисли и чувства и има мощно въздействие върху тях по начини, които едва сега сме в състояние да започнем да измерваме с някаква степен на точност.

Карл Юнг пише: „Има определени събития, за които ние не си даваме съзнателно сметка; те остават, така да се каже, под прага на съзнанието. Случили са се, но са били възприети сублиминално.“⁵ Латинската основа на думата „сублиминално“ означава в превод „подпрагово“. Психолозите използват това понятие в смисъл на „под прага на съзнанието“. Настоящата книга е за сублиминалните въздействия в този широк смисъл – за процесите в подсъзнанието и за това как ни влияят те. За да добием истинско разбиране за човешкия опит, трябва да разберем и своето съзнателно, и своето подсъзнателно аз, а също така и как си взаимодействат те. Нашият подпрагов мозък е невидим за нас и все пак той оказва най-фундаментално влияние върху съзнателното ни възприятие за света – върху начина, по който гледаме на себе си и на другите, върху смисъла, които приписваме на всекидневните събития в живота си, върху способността ни бързо да преценяваме и да вземаме решения, понякога на живот и смърт, както и върху действията, които предприемаме вследствие на всички тези инстинктивни преживявания.

Макар че Юнг, Фройд и мнозина други през миналия век са размишлявали интензивно върху подсъзнателните стра-

ни на човешкото поведение, методите, които те са прилагали – интроспекция, наблюдения на външното поведение, изучаване на хора с мозъчни увреждания, имплантиране на електроди в мозъка на животни, – са носели само смътни и косвени познания. В същото време истинските източници на човешкото поведение са си оставали неясни. Днес нещата стоят другояче. Сложни нови технологии са революционизирали разбирането ни за онази част на мозъка, която действа под нивото на съзнателния ни ум – и която тук аз наричам сублиминален, или подпрагов свят. Тези технологии са направили възможно за пръв път в човешката история съществуването на истинска наука за подсъзнателното. Тази нова наука за подсъзнателното е темата на настоящата книга.

Още преди ХХ в. науката физика описала много успешно физическия свят, така както се възприема той във всекидневния човешки опит. Хората забелязали, че онова, което отива нагоре, обикновено после се връща надолу, като в крайна сметка измерили и колко бързо се осъществява този обрат. През 1687 г. Исак Нютон изразил в математическа форма това практическо схващане за всекидневната действителност в своята книга *Philosophiae Naturalis Principia Mathematica* – латинското заглавие на „Математически принципи на натурфилософията“. Законите, формулирани от Нютон, били толкова мощни, че с тяхна помощ могли да се изчислят точно орбитите на Луната и далечните планети. Но около 1900 г. този спретнат и удобен светоглед бил разклатен. Учените открили, че под Нютоновата картина на всекидневнието стои една друга реалност, по-дълбоката истина, която сега наричаме квантова теория и теория на относителността.

Учените изграждат теории за физическия свят; ние всички като социални същества си изграждаме свои собствени „теории“ за нашия социален свят. Тези теории са част от приключението да бъдеш участник в човешкото общество. Те ни карат да тълкуваме поведението на другите, да предвижда-

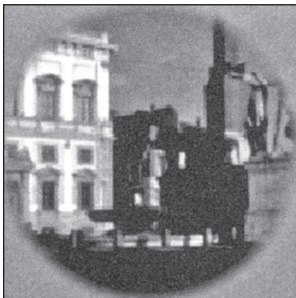
ме действията им, да се мъчим да отгатнем как да получим от тях онова, което искаме, и да решаваме какво в крайна сметка изпитваме към тях. Можем ли да им поверим парите си, здравето си, колата си, кариерата си, децата си – или сърцето си? Също както във физическия, така и в социалния свят под онази действителност, която наивно възприемаме, стои една друга, много по-различна. Революцията във физиката е настъпила тогава, когато през XIX и ранния XX век новите технологии са разкрили екзотичното поведение на атомите и новооткритите субатомни частици като фотона и електрона; по същия начин новите технологии на невронауката днес дават възможност на учените да разкрият една по-дълбока психическа действителност, действителност, която в течение на цялата предходна човешка история е оставала скрита от погледа.

Науката за ума беше преобразена най-вече от една нова технология. Функционалната магнитно-резонансна томография, или фЯМР, се появи през 90-те години на XX в. Тя е сродна с обикновената магнитно-резонансна томография, която използва вашият лекар, само че фЯМР показва активността на различните структури на мозъка, отчитайки притока на кръв, който се засилва и спада едва доловимо с промяната на тази активност. По този начин фЯМР дава триизмерни изображения на мозъка в действие, отвътре и отвън, като изобразява с резолюция до около един милиметър нивото на активност из целия орган. За да добиете представа какво може да направи фЯМР, знайте, че учените днес могат да използват данните, събрани от вашия мозък, за да възпроизведат картината на онова, което гледате.⁶

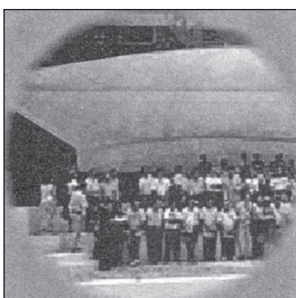
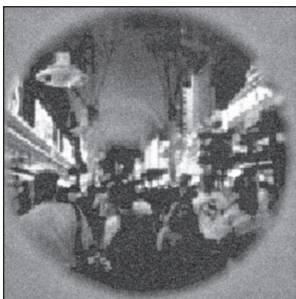
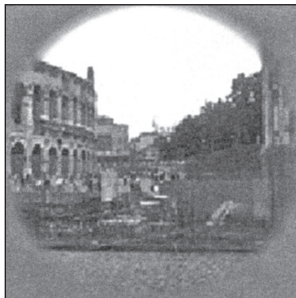
Погледнете картинките по-долу. Във всеки от примерите изображението вляво е истинската картина, която изследваният гледа, а изображението вдясно е компютърната възстановка. Възстановката е създадена въз основа на електромагнитните показания от фЯМР за мозъчната дейност на изследвания човек, без каквито и да било данни за действителната картина. Осъществена е чрез съчетаване на данни от зоните в мозъка, съответстващи на определени области

от човешкото полезрение, с данни от други части на мозъка, съответстващи на най-различни теми. След това компютър е прегледал една база данни с шест милиона изображения и е избрал онова, което най-добре е отговаряло на тези показания.

Действителната картина

Предположението на компютъра

С разрешението на Джек Галант

Резултатът от подобни приложения е един прелом толкова радикален, колкото и квантовата революция – едно ново разбиране за това как действа мозъкът и кои сме ние като човешки същества. Тази революция си има име или поне новата област, породена от нея, си има име. Тя се нарича невронаука. Първата официална среща, посветена на тази област, се е състояла през април 2001 г.⁷

Карл Юнг смятал, че за да научим нещо за човешкия опит, е важно да изучаваме сънищата и митологията. Историята – това е разказът за събитията, които са се разиграли в хода на цивилизацията, сънищата и митовете обаче са израз на човешкото сърце. Темите и архетипите на сънищата и митовете ни, изтъквал Юнг, надхвърлят границите на времето и културата. Те възникват от подсъзнателните инстинкти, които са управлявали поведението ни дълго преди цивилизацията да ги маскира и замъгли, и следователно те ни учат какво значи да си човек на най-дълбоко ниво. Днес, сглобявайки картината на мозъчната дейност, ние сме в състояние да изучаваме човешките инстинкти директно, да видим физиологичните им източници в мозъка. Именно като разкрием начина на действие на подсъзнанието, ще можем по-добре да разберем какво ни сродява с другите видове и какво ни прави уникално хора.

Следващите глави са изследване на нашето еволюционно наследство, на изненадващите и екзотични сили, действащи под повърхността на собствения ни ум, и на влиянието на тези подсъзнателни инстинкти върху онова, което обикновено е смятано за волево, рационално поведение – едно влияние, много по-мощно, отколкото сме си мислели. Ако наистина искате да разберете социалния свят, ако наистина искате да разберете себе си и другите, нещо повече – ако наистина искате да преодолеете много от спънките, които ви пречат да водите най-пълноценен и богат живот, то трябва да разберете въздействието на подпраговия свят, който се крие във всеки от нас.

ЧАСТ I

ДУПЛАСТОВИЯТ МОЗЪК

ГЛАВА 1

НОВОТО ПОДСЪЗНАТЕЛНО

Сърцето има своите мотиви, които разумът не познава.

Блез Паскал

Когато беше на осемдесет и пет години, майка ми наследи от сина ми една домашна азиатска костенурка на име Мис Динърман. Костенурката живееше на двора, в едно голямо заграждение с храсти и полянка, заобиколено с телена мрежа. Коленете на майка ми вече бяха взели да отказват, така че ѝ се беше наложило да съкрати традиционните си двучасови разходки из квартала. Тя си търсеше нова приятелка, която да ѝ е подръка, и костенурката получи длъжността. Майка ми украси заграждението с камъни и късове дърво и ходеше да види животното всеки ден, както бе свикнала да ходи до служителя в банката и касиерките в супермаркета. Понякога дори купуваше на Мис Динърман цветя, които според нея разкрасявали заграждението, макар че костенурката ги възприемаше като доставка от местната „Пица Хът“.

Майка ми не се смущаваше, когато костенурката изяждаше букетите ѝ. Намираще го за мило. „Виж колко ѝ харесва“ – казваше тя. Но въпреки уютния живот, безплатните храна и квартира и свежите цветя главната цел в живота на Мис Динърман, изглежда, беше да избяга. Когато не ядеше и не спеше, Мис Динърман обикаляше покрай оградата, побутвайки я в търсене на дупка в телената мрежа. Дори се мъчеше да се изкатери по нея, несръчна като скейтбордист, който се опитва да се качи по спираловидна стълба. Майка ми възприемаше и това ѝ държание от човешка гледна точка. За нея то

беше героичен опит, нещо като военнопленника Стив Мак-куин, кроещ планове как да се измъкне от нацисткия лагер в „Голямото бягство“. „Всяко създание иска свобода – казваше ми майка ми. – Дори и тук да ѝ е добре, тя не иска да е затворена.“ Майка ми смяташе, че Мис Динърман познава гласа ѝ и откликва на него. Мислеше, че Мис Динърман я разбира. „Виждаш прекалено много в поведението ѝ – казвах аз на майка си. – Костенурките са примитивни създания.“ Дори ѝ доказвах мисълта си, като размахвах ръце и крещях като луд, а после ѝ сочех как костенурката изобщо не ми обръщаше внимание. „Е, и какво? – отвърщаше тя. – И децата ти не ти обръщат внимание, но тях не ги наричаш примитивни създания.“

Да се различи волевото, съзнателно поведение от онова, което е привично или автоматично, може да е трудна работа. Всъщност за нас като хора склонността ни да вярваме в съзнателно мотивираното поведение е толкова силна, че ние виждаме съзнателност не само в собствените си постъпки, но и в тези на животинското царство. Правим го с домашните си любимци, естествено. Това се нарича антропоморфизирание. Костенурката е храбра като военнопленник, котката се е изпикала върху куфара, защото е бясна, че заминаваме, кучето вероятно мрази пощаджията поради някаква основателна причина. По-елементарните организми също може *привидно* да се държат с човекоподобна разсъдителност и целесъобразност. Непретенциозната плодова мушица например изпълнява сложен брачен ритуал, чието начало слага мъжкият, като потупва женската с предния си крак и потрепва с криле, за да ѝ изсвири ухажорска песен.⁸ Ако приема ухажването, женската не прави нищо и мъжкият поема нещата оттук нататък. Ако не е сексуално разположена, тя ще го перне с криле или крачка или ще избяга. Макар да съм предизвиквал смущаващо подобни реакции у женски представители на *човешкия* вид, този брачен ритуал на плодовите мушици е напълно програмиран. Плодовите мушици не се тревожат за такива неща като например накъде върви връзката им; те просто следват шаблона, който им е твърдо зало-

жен. Всъщност техните действия са толкова пряко свързани с биологичното им устройство, че учените са открили едно вещество, което, приложено към мъжкия от този вид, за часове превръща хетеросексуална плодова мушица в гей.⁹ Дори кръглият червей, наречен *C. elegans* – създание, изградено от около едва хиляда клетки, – може да действа с привидно съзнателно намерение. Той може например да се плъзне покрай късче напълно смилаема бактерия и да се насочи към нещо друго за хапване, чакащо го другаде из петриевата паничка. Човек може да се изкуши да заключи, че кръглият червей упражнява свободната си воля, както бихме направили самите ние, когато отказваме неапетитен зеленчук или висококалоричен десерт. Кръглият червей обаче не си казва: „Трябва да внимавам за диаметъра си.“ Той просто се движи към храната, която е програмиран да търси.¹⁰

Животните като плодовите мушици и костенурките се намират в долния край на стълбицата на мозъчния капацитет, но ролята на автоматичната обработка не се ограничава само до примитивните създания. Ние, хората, също изпълняваме много автоматични, подсъзнателни действия. Само че обикновено не си даваме сметка за тях, тъй като взаимодействието между съзнанието и подсъзнанието ни е много сложно. Тази сложност се корени във физиологията на мозъка ни. Като бозайници ние имаме нови слоеве мозъчна кора, надградени върху основата на по-примитивния ни влечугов мозък; а като хора имаме и още мозъчна материя, надградена пък върху тях. Имаме подсъзнателен ум, а наложен върху него – и съзнателен мозък. Каква част от нашите чувства, съждения и постъпки на кой от тях се дължи може да е много трудно за определяне, тъй като ние непрекъснато превключваме помежду им. Някоя сутрин например може да се каним да се отбием до пощата на път за работа, но на съответното кръстовище завиваме надясно, към офиса, защото се движим на автопилот – тоест действаме подсъзнателно. А после, когато се опитваме да обясним на полицая причината за направения забранен обратен завой, съзнателният ни ум изчислява оптималното извинение, докато автопилотното

ни подсъзнание се оправя със съответната употреба на герундии, условни наклонения и неопределителни членове, така че оправданието ни да бъде изразено в изпитана граматическа форма. Ако ни бъде наредено да излезем от колата, ще се подчиним съзнателно, като инстинктивно застанем на около метър и двайсет от полицая, макар че, когато разговаряме с приятели, автоматично скъсяваме това разстояние до около осемдесет сантиметра. (Повечето от нас следват тези неписани правила за междуличностна дистанция, без изобщо да се замислят някога за тях, и неизбежно се чувстват неудобно, когато те бъдат нарушени.)

Щом веднъж вниманието ни бъде привлечено към тях, е лесно да приемем много от елементарните си действия (като завиването надясно) за автоматични. Истинският въпрос е до каква степен по-сложните и значими постъпки с потенциал за много по-голямо влияние върху живота ни също са автоматични – макар че може да се чувстваме сигурни, че те са старателно премислени и абсолютно рационални. Как влияе подсъзнанието ни върху становището ни по въпроси от рода на: *Коя къща да купя? Кои акции да продам? Да наема ли този човек да се грижи за детето ми? Или: Дали сините очи, от които не мога да откъсна поглед, са достатъчно основание за дълготрайни отношения на обич?*

Ако е трудно да разпознаем автоматичното поведение при животните, още по-трудно е да разпознаем привичното поведение у самите нас. Когато бях студент, дълго преди костенурковата фаза на майка ми, имах навика да ѝ се обаждам към осем часа вечерта всеки четвъртък. Но един четвъртък не ѝ се обадох. Повечето родители биха решили, че съм забравил или че може би най-последно „си имам живот“ и съм излязъл за вечерта. Майка им обаче си имаше различно тълкуване. Някъде около девет часа тя започнала да звъни в апартамента ми, питайки за мен. Съквартирантката ми явно нямала възражения първите четири-пет пъти, но след това, както открих на следващата сутрин, запасите ѝ от добронамереност се изчерпали. Особено след като майка ми взела да я обвинява, че крие от нея факта, че аз съм тежко ранен

и значи не ѝ се обаждам, защото съм под упойка в местната болница. До полунощ въображението на майка ми развило този сценарий с още няколко стъпки – сега вече тя обвинявала съквартирантката ми, че прикрива скорошната ми смърт. „Защо ме лъжете? – питала майка ми. – Нали ще разбере.“

Повечето деца биха се смутили да научат, че майка им – човек, който цял живот ги е познавал отблизо – ще сметне за по-правдоподобно да са били убити, отколкото да са на среща с гадже. Но аз бях виждал майка ми да се държи по този начин и преди. За външни хора тя изглеждаше напълно нормален човек, изключая няколко странности, като например вярата в зли духове или слабостта към акордеоновата музика. Те можеха да се очакват, останки от културата, сред която беше израснала в родината си Полша. Само че умът на майка ми работеше по-различно от всички други, които познавах. Днес разбирам причините, макар че майка ми не си дава сметка за тях: десетилетия по-рано психиката ѝ е била преустроена да разглежда обстоятелствата в рамките на един контекст, който повечето от нас изобщо не биха могли да си представят. Всичко започнало през 1939 г., когато майка ми била на 16 години. Нейната майка починала от рак на стомаха, след като била лежала у дома с непоносими болки цяла година. Малко след това един ден майка ми се прибрала от училище и открила, че баща ѝ е бил откаран от нацистите. Майка ми и сестра ѝ Сабина скоро също били откарани в трудов лагер, от който сестра ѝ не оцеляла. Буквално за ден животът на майка ми бил превърнат от живот на обичана и обградена с грижи тийнейджърка от заможно семейство в живот на осиротяла, мразена и гладуваща робиня. След като била освободена, майка ми емигрирала, омъжила се, установила се в един спокоен квартал в Чикаго и водила стабилния и сигурен семеен живот на средната класа. Вече нямала рационална причина да се страхува от внезапната загуба на всичко, което ѝ било скъпо, и все пак този страх стоял в основата на всичките ѝ тълкувания на събитията от ежедневието през останалия ѝ живот.

Майка ми превеждаше смисъла на действията с един речник, различен от онзи, който ползват повечето от нас, и с по-

мощта на свои собствени уникални граматически правила. Нейните интерпретации бяха станали за нея автоматични, те не бяха достигани по съзнателен път. Така както всички разбираме говоримия език, без да прилагаме съзнателно някакви лингвистични правила, така и тя разбираше посланието на света към нея, без да си дава сметка, че някогашните ѝ преживявания са видоизменили завинаги очакванията ѝ. Майка ми никога не призна, че възприятията ѝ са били деформирани от вечно присъстващия страх, че във всеки един момент справедливостта, вероятността и логиката може да изгубят силата или значението си. Когато ѝ го подхвърлях, тя изпуфтяваше пренебрежително на предложението да иде на психолог и отричаше миналото ѝ да е имало някакъв отрицателен ефект върху гледището ѝ за настоящето. „Значи не? – отвърщах аз. – А как така никой от родителите на приятелите ми не обвинява съквартирантите им в заговор за укриване на смъртта им?“

Всички ние си имаме негласни отправни системи – при късмет не толкова крайни, – които пораждат обичайното ни мислене и поведение. Преживяванията и действията ни винаги *имат вид* на произтичащи от съзнателното мислене и, както и на майка ми, на нас може да ни е трудно да приемем, че зад кулисите са в ход някакви скрити сили. Но макар че може да са невидими, тези сили все още упражняват огромна тяга. В миналото е имало много догадки относно подсъзнанието, но мозъкът е бил като черна кутия, с механизми, недостъпни за нашето разбиране. Днешната революция в схващането за подсъзнателното беше осъществена, защото съвременните инструменти ни дават възможност да наблюдаваме как различните структури и подструктури в мозъка пораждат чувства и емоции. Можем да измерим електрически заряд на отделни неврони. Можем да очертаем нервната активност, която образува мислите на даден човек. Днес учените могат много повече от това да разговарят с майка ми и да гадаят как са ѝ повлияли преживяванията ѝ; днес те могат реално да посочат много точно мозъчните изменения, породени от някогашни травматични преживявания като нейните и да разберат как подобни преживявания предиз-

викват физически промени в чувствителните към стрес мозъчни области.¹¹

Съвременното понятие за подсъзнателното, основаващо се на подобни изследвания и измервания, често е наричано „ново подсъзнателно“, за да се разграничи от идеята за подсъзнателното, популяризирана от един невролог, преквалифицирал се на клиницист, на име Зигмунд Фройд. В самото начало Фройд направил няколко значими приноса към областите на неврологията, невропатологията и анестезията.¹² Така например той въвел употребата на златен хлорид за оцветяване на нервната тъкан и използвал този метод, за да изучава нервните взаимовръзки между продълговатия мозък, намиращ се в мозъчния ствол, и малкия мозък. В това Фройд далеч бил изпреварил времето си, защото щели да минат много десетилетия, преди учените да осъзнаят значимостта на мозъчната свързаност и да разработят инструментите, необходими за изучаването ѝ в някаква дълбочина. Самият Фройд обаче не се занимавал дълго с тези изследвания. Вместо това интересът му се насочил към клиничната практика. Лекувайки пациентите си, Фройд стигнал до правилното заключение, че голяма част от тяхното поведение се управлявала от умствени процеси, за които те нямали представа. Но тъй като не разполагал с инструменти, с които да изследва тази идея по някакъв научен начин, той просто разговарял с пациентите си, опитвал се да ги предразположи да заговорят за онова, което ставало в най-скритите кътчета на ума им, наблюдавал ги и извличал каквито заключения сметнел за основателни. Както обаче ще видим, подобни методи са ненадеждни, а много подсъзнателни процеси *никога* не могат да бъдат разкрити пряко чрез подобна саморефлексия, насърчавана от терапията, защото се осъществяват в области на мозъка, недостъпни за съзнанието. В резултат на това Фройд до голяма степен се разминал с целта.

ЧОВЕШКОТО ПОВЕДЕНИЕ Е РЕЗУЛТАТ ОТ БЕЗКРАЕН ПОТОК ВЪЗПРИЯТИЯ, ЧУВСТВА И МИСЛИ КАКТО НА СЪЗНАТЕЛНО, ТАКА И НА ПОДСЪЗ-